

ji je inače značajni društveni i javni radnik u tome nješto da ga izbere kulturno-prosvjetno vijeće opštine. Mislim da je problem u tome, kako treba da realizujemo ustavni akt koji uvodi društveno upravljanje, odnosno samoupravljanje u kulturi, kako da se izborimo za njegovu realizaciju. Zato se ne bih složio sa onim što je rekao Rus, da nije problem u personalnim stvarima. Sam taj čin samoupravljanja, potpuno samoupravljanja kulturom, učinio je i kulturnu politiku drukčijom, učinio je da repertoarna politika jednog kazališta bude drugačija, da izdavačka politika preduzeća bude drugačija, filmsko jedno preduzeće biće sigurno sasvim drugačije. Ja sam pokušao dokazati juče, da će društveno upravljanje učiniti svrsishodnijom kulturnu politiku za ovo društvo. Drug Sentića odvajati stvari isviše, kada govori o društvenom upravljanju odnosno samoupravljanju u kulturi, i kada govori o autonomiji kulture. Kulturno-prosvjetno vijeće će biti državno-društveni organ, pa će samim tim biti i kulturne politike i kultura politizirana, neodvojiva i neodvojena od opštedruštvenog kretanja u našem društvu. Ne znam u čemu je sukoba bilo?

● IVAN BABIĆ:

Sukob je jednostavan u tome što se mi, vjerojatno, krećemo u svojevrsnim cirkulusima, što ih ne zapazamo, budući da prethodno nismo precizno definirali pojmove: kultura i upravljanje kulturom. Čuli smo neke teze koje idu na to kao da je samo umjetnost eminentno kulturno područje, zatim smo čuli druga Pejovića koji je gojam kulture proširio utoliko što ga je pogrešno na prosvjetu, nauku... Ja se neću upuštati u spekulacije, premda njihovu upotrebu ne isključujem, već ih radije opisati jednu konkretnu situaciju, naime svoju vlastitu, da bih pokazao kako shvaćam što je drug Sentića govorio.

Sta na pr. znači samoupravljanje naukom (u širem smislu — kulturom) u naučnom institutu u kojem radim? Da li is-

ključivo samoupravljanje naukom, recimo u tom smislu što sam slobodan izjaviti da određena naučna hipoteza, interpretacija, teza važi ili ne važi, stoji ili ne stoji? Ili ja uporedim sa korištenjem prava samoupravljanja u tom pogledu učestvujem i u upravljanju ekonomijom, stjecanjem i raspodjelom dohotka... Ne ostvaruje li se, u tom procesu, postupno ili ustrajno, Marxov imperativni zahtjev da znanost i život moraju biti utemeljeni na istom principu? Ja se, naime, u datoj situaciji javljam kao samoupravljač naukom, ekonomijom i čitavim nizom procedura i tehnika dnevnoga života. Analogna je situacija s onima koji upravljaju školom, univerzitetom, filmskim ili izdavačkim preduzećem. Principijelno nije drugačije ni u poduzeću: naše privredne organizacije, naročito veće, tj. ljudi koji u njima rade, sve više su stavljeni u situaciju da odlučuju ne samo o privredi, već i o nizu bitnih elemenata te prosvjete, nauke... jednom rećuju — kulture.

Mislim, dakle, da svako spekulativno razmatranje pojmova, čije bi definiranje trebalo biti preduvjet jedne uspješne društvene komunikacije, mora biti dopunjeno što preciznijom analizom čitavog niza „egzistencijalnih“ situacija. Držim da bi takva analiza pokazala da su sve životne sfere (ekonomija, kultura, politika, dnevni život) organski povezane i u njihovoj sve tješnjoj vezi u procesu samoupravljanja treba sagledati garanciju oslobodjenja čovjeka... Ne nazire li se u tom procesu lik onog cjelovitog čovjeka o kojem toliko slušamo i čitamo?

Ovo što sam rekao samo je pokušaj da s još jednog aspekta podržim gledište da oni koji rade u privredi ne smiju biti isključeni iz brige za upravljanje kulturom, kao što bi i kulturni radnici zahtjevom da se isključivo oni smatraju kompetentnim da sude o problemima kulture implicitno odrekli vlastitog prava na upravljanje cjelinom društvenih sfera.

● VELJKO RUS:

U vezi sa preciziranjem naših stanovišta ja bih htio samo jednu reč da kažem. Naime, drug Josip Sentića je govorio o tome da je autonomija kulture jedno — da malo zaostrih — patološko stanje. Ja bih se složio sa drugom Sentićom da je to jedina od najgorih tekovina naše kulture ali bih ujedno naglasio da ona proizilazi kao reakcija na to da je bila kultura suviše politizirana. Zato ona danas ne traži put svoje realizacije u pravcu neke faktičke socijalizacije, nego u pravcu jednog antipolitičkog autonomizma.

Kada nastupamo protiv autonomije u kulturi, ja se — još jedanput budi rečeno — s time potpuno slažem. Mislim da moramo danas tragati u potpuno drugom pravcu, naime ne u pravcu identiteta ili sukoba sa birokracijom, nego u pravcu traženja direktnih kontakata kulturnih stvaralaca sa samim — kako to drug Sentića ziva — potrošačima. Kad je drug Sentića postavio ovu relaciju za mene je bilo veoma interesantno da je opet našao nekog posrednika koji dakako ne nastupa kao birokraj, nego sada nastupa u funkciji trgovca. Naime, opet ne vidi mogućnost direktnog medijiranja između kulture i publike.

Ja bih mogao baš na primeru, recimo, ljubljanskog univerziteta kazati da imamo sve suprotna iskustva. Naime, kao svude u zemlji, postojali su na univerzitetu saveti kao društveni organi. Za naš univerzitet moramo da kažemo da ipak ti saveti nisu uspjeli da za potrebe društva i proizvodnje formiraju odgovarajući profil kadrova. Znači sami saveti nisu doprineli boljoj saradnji između univerziteta i društva. Nasuprot tome imaju dosta uspeha oni fakulteti koji su tražili direktni kontakt sa „potrošačima“, to jest sa pojedinim proizvođačima. Stvarali su se zajednički instituti fabrika i fakulteta. Rezultati su bili u tim primerima mnogo bolji, kako u pogledu rada tako i u pogledu profiliranja kadrova, nego u slučajevima kad se to sprovelo posrednim putem preko društvenih organa.

● JOSIP SENTIĆA:

Opet ista stvar. Sad mi se zamjera da tražim nekog posrednika. Ovaj put se ne kaže da je to policajac. Ne znam otkuda vam ta tvrdnja da sam ja ovdje tražio nekog medijatora između kulturnog proizvođača i kulturnog potrošača. Ja nisam tako nešto rekao. Jo ne znam u čemu ste to vidjeli.

● VELJKO RUS:

Rekli ste da politika i kultura treba da se sporazumevaju (kultiviranje kulturne politike i politizacija kulture).

● JOSIP SENTIĆA:

Prije svega ja uopće nisam govorio o potrebi sporazumjevanja politike i kulture. U mom izlaganju tu ideji nema ni traga.

Zbog toga što mi se pripisuju stvari koje nisam rekao dopustite još dvije, tri riječi u dodatku: zahtjev da se kultura auto-nomizira i da se kao osnovni princip njenog razvoja prizna princip spontanosti — neprihvatljiv je ne samo sa stanovšta nekih pragmatičkih ili čisto političkih ciljeva, nego i sa stanovšta same kulture i njenog razvoja. U stvari oni koji danas zahtijevaju autonomizaciju kulture pokušavaju dokazati da je kultura, tj. njeni stvaraoči, njeni protagonisti danas onaj socijalni faktor koji djeluje kao najbježe svijetlo, koji je jedini sposoban za analizu povijesnog trenutka, dok politika gubi snagu i funkciju fenjera. Po ovim mišljenjima politika nije sposobna da uoči i razluči suptilne i složene komponente suvremene stvarnosti, da rasvijetli društvene sukobe, suprotnosti i nesporazume. U tome je u stvari osnovna tačka naših razmišljanja, našega sukoba, u tome je suptilnost između ovih teza o autonomizaciji kulture i teze koja je branim, tvrdim da je naša politika, tzv. čista politika danas još uvijek snažna i dovoljno funkcionalna, da neke realne sukobe u našem društvu sagleda i pokuša razriješiti.

16-74628103

degeneracija birokratizma

● RASA POPOV:

(Pojam birokrate menja se u zavisnosti od društvenih promena R. M. P.)

U vodnom delu izlaganja želeo bih da se osvrnem na neke od prethodnih diskusija, koje istina nisam shvatio u celini, jer mi je to bilo nemoguće. Uzimam zato iz njih samo fragmente: Danilo Pejović je između ostalog rekao: — funkcija čini birokratu.

Ovo je divna definicija koja pokazuje kako izgleda klasičan birokrata, povojni, „državni“ tip birokrate. Medutim, mislim da su ovoj izvanredno preciznoj misli potrebne neke modifikacije s obzirom na to da naša praksa danas posle 18 godina postojanja socijalističke države nije povojna praksa. Mi prema tome, nemamo tog „povojnog birokrata“, naš birokrata se modifikuje u skladu sa procesom demokratizacije koja se u našem društvu na naše oči odigrava. Pojam birokrate menja se u zavisnosti od društvenih promena.

To modifikovanje birokratizma vrši se tako što birokrata sve više gubi šansu „da postoji kao homo o generi“. Pojam birokrate atomiziran je, istorijski je moguće da se stvara i postoji samo „mikro-birokrata“, dok pojam grandioznog birokrate kao da iščezava. Ja mislim da iščezava. Zato nas treba najpre da zanima suština mikro-birokratizma.

Iz tih razloga smatram da misli „funkcija čini birokratu“ treba da dodamo ovu njenu modifikaciju:

— Ne samo da funkcija čini grandioznog birokratu, nego i čežnja za funkcijom stvara mikro-birokrate, potencijalne birokrate. Ta čežnja za funkcijom je

u razudenom i demokratskom sistemu društvenog života politički faktor koji određuje postupke mnogih ljudi.

U svojoj maločašnjoj diskusiji Dejan Đurković je ustao protiv udaranja na celovit, neizdiferenciran pojam birokrate i ja se u potpunosti s njim slažem.

Zato, kad ocenjujemo bilokoku birokratsku tendenciju ne možemo govoriti: „mi smo protiv birokrata“, jer ne smemo se služiti, kao što umesno kaže V. M., fraze-tinama, nego moramo pojave diferencirati ne bi li jasno i otvoreno mogli da sagledamo kako se i u šta pretvorio birokrata. Jer on se promenio.

I.

Nisam u stanju da govorim o suštinskim promenama, degeneraciji birokrate u praksi svakodnevnog, razudenom i bogatog, skoro nesagledljivog života. Zato ću navesti kako se menja, degenerisao onaj u književnosti fiksiran i koncipiran birokrata. Prateći razvoj naše satiričke literaturе primetio sam da se poslednjih godina radikalno menja književna koncepcija birokratinog lika. Kad smo pre pet godina pisali našu prvu brošuricu, birokrata koga smo skicirali PONAŠAO! SE! KAO! JAI SADA! — vikao je. Kad mu ponestane argumenata, ili kad treba da se suoči s praksom i složenom istinom života lupao je pesnicom. To je lik klasičnog, integralnog birokrate iz epohe povoljne državnosti.

Medutim, nova generacija satiričara čiji je najistaknutiji predstavnik Žiljica Strelčević, stvorila je jednu sasvim novu književnu koncepciju lika birokrate. Taj novi

lik ja isprva nisam razumeo. Bila je to satira koja mi nije bila smešna. Mislio sam da ta satira sa svojim neobičnim likovima koji uopšte nisu imali ni homogenosti ni integralnosti ni grandioznosti udara u gluve zidove, govori o nepostojanju. Birokrata koga je stvorila ta mlada satira, služio se apstraktnim terminološkim, nije vikao, nije se pozivao na ideale, nego je govorio ovakvim rečenicama: —

„U datom momentu razvika, posmatrajući dialektičke suprotnosti i pojavnosti i razmišljajući o pojavnostima koje se suprotstavljaju prevazilažeci dialektičkim zahtevanjem prevazilaženu stvarnost...“ i tako dalje, i tako dalje. Ta satira ne samo što mi nije bila smešna nego mi je bila i dosadna. Medutim, što su ti najmlađi autori više evoluirali, lik koji su književno koncipirali postajao je sve smešniji, sve je poslednje uobičavao svoje apstraktne misli. Tada sam poverovao da taj apstraktni lik nije čista fantazija, nego da predstavlja zbir nekih ljudskih tipova s kvakvima se ta naša mlada generacija dvadesetogodišnjaka sretala tolikom svog pubertalnog, rano-političkog rasteanja.

Iskustva koja je naša mlada satira fiksirala kao promenu književne koncepcije birokratinog lika, može se pretpostaviti, stoji u vezi sa nekim praktičnim promenama u našem društvu. Pojava novog, savoparnog, neograndioznog lika birokrate govori o „demokratizaciji“ pojma birokrate. Klasični, „državni“ birokrata dobio je samovrane naslednike u kategoriji nekih ljudi čiju suštinu ne bih umeo tačno definisati. No, mislim da je njihova formalna odlika, govorene samo o opštem, i to samo na opšti način, simptom od suštinskog značaja, bitna i za estetska razmatranja, jer govorene na opšti (apstraktni) način i estetski je „problem“.

2.

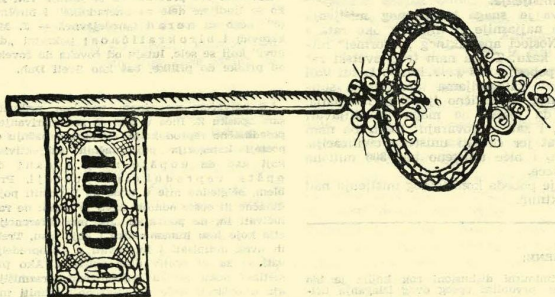
I „klasični birokrata čiji lik iz istorijskih razloga naš umetnik nikada nije mogao da sagleda, čiji su lik u svežnju književnog umetnika sa kristalnom jasnoćom Majakovski i Hikmet, voleo je da govori o opštem. Medutim, razlika je između njega i „mikro-birokrate“, degenerisanog, ličnog birokrate. „Klasični“ se pozivao na opšti, zaključivao u opšte ciljeve. „Mikro“ govori opštosti i nema potrebe da se zaključuje u opšte ciljeve jer su opštosti, opšti ciljevi za njega aksiomi, neprikosnovene

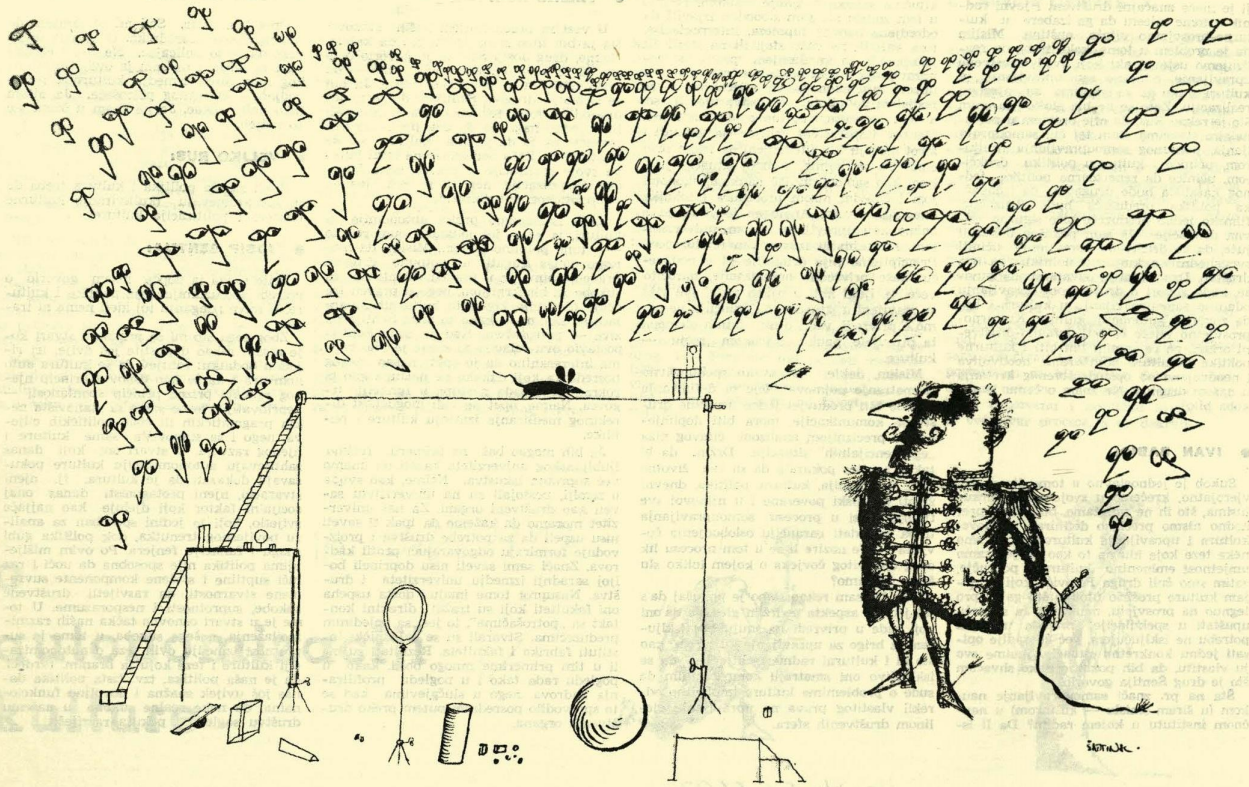
datosti života. „Klasični“ je bio duboko svestan da postoji reprodukcija pojedinačnog, pa je pletirao da se ljudi odricanjem ne privruguju uz reprodukciju opšteg. „Mikro“ UOPŠTE NIJE SVESNOJAN DA POJEDINACNA REPRODUKCIJA POSTOJI, ili se bar simultano pravi da nije svestan. On zato uopšte nema pojma, ili se bar simultano pravi da nije svestan. On zato uopšte nema pojma, ili se bar pravi da nema pojma, da u ovom svetu postoje bilo nesavršenost, bilo odcinjanje. On je čak zaboravio i lekciju veličnog baroka o tri životna nivoa: posebnom, posrednom i božanskom (opštem). On govori samo opšte jer to želi. On sam što videti jezikom enformela, govori još i jezikom želja.

Čovek koji nije svestan pojedinačne reprodukcije ljudskih odnosa! Je li on nešto novo pod kapom nebeskom? U drugoj svešci Kapitala zapaženo je da takav fenomen postoji još u XVIII veku — fiziokratu. U toj svešci Kapitala, Marks je pojavu fiziokratu tretirao s najvećom pažnjom. U dva tri maha s užasavanjem i velikom žestinom obarao se na fiziokratu, tojest na ljude koji se uopšte ne zanimaju za proces reprodukcije pojedinačnog kapitala, nego ih interesuje samo proces reprodukcije celokupnog, opšteg, društvenog kapitala. I ne samo što se Marks obarao na fiziokratu, nego je i svojom mislenom akcijom, detaljnim razmatranjem procesa reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa, naročito u drugoj svešci svoga dela, srezao fiziokratu do korena. Koga je ovo praćenje reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa najviše uzrujalo? O tome govori Engels. Za drugu sveštku Kapitala on veli:

Ovo je knjiga koju u Nemačkoj neće pročitati nijedan naučnik, ova će knjiga za njih ostati zatvorena knjiga, nijedan od naučnih naredata neće je dirnuti jer su završeni. Bizmarkovim DRŽAVNIM SOCIJALIZMOM.

Zanemarivanje reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa kakvo se vršilo racionalistički u XVIII veku u Francuskoj, (fiziokratizam), ili „otadžbinski“ krajem XIX za nas je interesantno utoliko što pokazuje da nijedan društveni simptom nije lišće svojih istorijskih presedana, i da u svakoj društvenoj pojavi ima i natruha prošlosti. A to će reći da zanemarivanje pojedinačnog i danas može da ima u sebi natruha racionalističkog sciencijama i državnizma. Medutim, ono što je specifična odlika degenerisanog, ubledelog, apstraktnog zvanog birokrate, jeste njegova uznje-

nost, dezintegriranost. On je „mikrobirokrata“, a to znači da nema podrške ni u društvenim instrumentima ni u pozitivnom zakonodavstvu, jer kad bi je inače bio bi i grandiozan i državan. On je osuđen da bude *samonika*, da bude pojedinačan; on nema društvenu potporu, inokosnik je.

Usud mikrobirokrate je upravo ta njegova pojedinačnost. Rekli smo da on kao od kuge beži od razmišljanja o procesu reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa. Beži od sebe samog. Mikrobirokrata je dakle onaj čovek koji beži od neposrednih, radnih, ljudskih zadataka koji su mu dati da ih on lično, svojom spremnošću, svojom radom, svojom umećnošću, i najzad za svoju pojedinačnu odgovornost reši. I to da ih reši na način koji će odgovarati interesima zajednice i kolektiva. Pošto nije siguran da bi njegova živa pojedinačna akcija zadovoljila opšte norme, on se odriče pojedinačne akcije, on preferira da i otpočne i završi sa opštom akcijom na razrešavanju procesa reprodukcije opštih ljudskih odnosa.

Međutim, opravdano će se postaviti pitanje: da li je moguće upošle živu stvaru koji jede, stanuje, putuje, letuje, pije, brine o uožj ili daljoj rodbini i prijateljima, da se odrekne pojedinačne akcije? — Nije moguće, jer živ stvor ne živi od hartije vazduha. Pa kako to onda mikrobirokrata dela samo upošteno, zar on živi od vazduha? Ne, on od vazduha ne živi, on dela i reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa, on jede, stanuje, putuje, letuje, pije, brine se o uožj ili daljoj rodbini i prijateljima, ali o tome ne razmišlja, on pojedinačne odnose sebi samim prikazuje kao datost.

Međutim, svi znaju da pojedinačni odnosi nisu datost. Biće čudno, ali opšti ljudski odnosi u uslovima društvene stabilnosti u većoj su meri datost nego što je slučaj s pojedinačnim. Zagarantovaniji su, aksiomatičniji. Iz prostog razloga što je čovek najspremniji da se odriče i da bude humanistički savršen kad se treba opšte opredeliti. A opredeljivanje i delanje u okviru pojedinačnih ljudskih odnosa zamršeno je od neshvatljivosti. Ta samo ta obična ljubav o kojoj se po slagerno peva, pa koliko prkosi svakom deklarativnom opredeljivanju ljubavnika! Recite ženi — volim te, opredelene i deklaracija su tu, ali to još nije ni početak vašeg odnosa prema njoj! Ta deklaracija je tek granica vaše ličnosti, završetak vaše egoističke pojedinačnosti, a da dođe do ljudske uzajamnosti vaša deklaracija mora kao kamen padati u provalju bez dna i ko zna kad, i ko zna da li ikad, čuće

se slabiji ili jači eho. Tek taj eho je pravi početak ljudske uzajamnosti.

Zašto mikrobirokrata razmišlja samo o opštim odnosima? Zato što je razmišljajući o njima najsigurniji da se neće sukobiti sa drugima. Zato on troši ogromne energije ne bi li izgradio sliku sveta zasnovanu na praćenju reprodukcije opštih ljudskih odnosa. A svoje sukobljavanje sa drugim ljudima na nivou pojedinačnih odnosa on smatra nužnim ZLOM. I što nas već do zrelih uslova da se taj mikrobirokrata pretvori u apstraktnog moralistu, da pojedinačne odnose među ljudima, ljubav i slične koještarije počne smatrati ZLOM, opakom i prijavom stvari koja ometa opšti hod ka opštem trijumfu. A pošto mi nemamo ni tradicije ni simpatija za klerikalno moralisanje, to se onaj uglavnom mikrobirokrata odriče u potpunosti, o pojedinačnom, tojest o tom nužnom zlu.

I kad biste me kritikovali što zanemarujem pojedinačne odnose, ja bih, kad bih bio mikrobirokrata počeo nevoljko ali energično moralisati o zlu života. Međutim, tu bih očigledno grešio, jer proces reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa nije ni zao ni dobar, nego je kao i svaki fundament života plodan ili nepodan, haotičan ili uredan, zesejan ili nezesejan, baš kao što je slučaj s njivama ili rudnicima.

U društvenim odnosima ljudi se vrednuju tako što se ocenjuje kako ispunjavaju radne, socijalne, socijalističke norme. Mikrobirokrata se tu zaustavlja. On izbegava da odgovori na pitanje: kako se ljudi vrednuju pojedinačno — koriste li se lukavstvom, jesu li mizantropi, znaju li za pakost ili duplesknost? On na ovo pitanje neće da odgovori jer želi da skinne sa sebe odgovornost, on bi želeo da kolektiv, ili viši forum preuzmu odgovornost za ono što on dela. Zato se ustručava da odgovara na pitanje kako se ne ispunjavaju norme, zato samo govori kako se one ispunjavaju. A uistinu retko možeš sasvim sagledati kako se ispunjava norma ako ne ispitati da li se ona možda gdekad i ne ispunji.

Navešću jedan primer. Grupa radnika u jednom gradu prekršila je uredbu i bespravno sazidala kuću. Pravdali su se da im je neki službenik rekao: samo vi podignite kuće, a posle ljudi neće imati srca da vam ih sruše. Bio je taj službenik dobronameran, ali se poneo kao homo duplex, ispaoo je mikrobirokrata iako to možda nije ni želeo. Ali eto, dvojnje različitavo pojedinačno od opšte. Posledice su bile teške, ljudima su kuće srušene. Ljudi su se na ulici okupili u dve velike grupe i žestoko komentarisali čitav

slučaj. Pitao sam jednog aktivistu šta misli o tome. Išao je biciklom po pomije, bio je u kratkim pantalonama. Želeo sam da ga pitam: kako imate živce da idete po pomije kad tu imate dva jezgra političke borbe? Na moje pitanje o čitavom događaju odgovorio mi je jednom rečnikom: „Mi smo to raspravljali na forumu!“

Čini mi se da pojava zanemarivanja procesa reprodukcije pojedinačnih ljudskih odnosa ima i u školstvu. Onde imamo razraden sistem vrednovanja ljudi prema opštim instrumentima, međutim, mnogi prosvetni radnik je do te mere ogrezao u strasti da neki ljudi pokušavaju da se usprotive socijalističkom vrednovanju time što bi uspostavili „mikrovrednovanje“ van formalnih instrumenata. Tako neki prosvetni radnici postaju „lične birokrate“.

Smatram da su ove tendencije ličnog birokratizma umetnički dužni da postao-razuju, jer ako budu zanemarivali pojedinačne odnose u društvu stvaraće se umetnost samo sistea... čisto pojmovnog mišljenja koje je nemoguće pred složenosti prakse. Zbog svega upravo treba razrađivati jedan sistem konkretnog ljudskog mišljenja koje je u stanju i da izrazi i da upravlja i mikroodnosima.

A kakav je bio odnos umetnosti i mikrobirokratizma?

Upravo naši umetnici u poslednjih pet-šest godina postali su nosioci tog globalnog posmatranja opštih kategorija kosmičkog i ljudskog života. Pojmovno mišljenje je razvijano do u apsurd, UMETNIK SE BIROKRATIZOVAO. Zašto? Već sam napred rekao da je osnovni motiv ličnog birokrate, mikrobirokrate, inokosnog birokrate, želja da se izbegne odgovornost za svoje delanje i čežnja za funkcijom. Čežnja za funkcijom počiva u srcu takvog umetnika, i da bi bio „umetnik“ (funkcija), on izrazu o životu bez ikakve veze sa svojim jelom, prijateljavanjem, putovanjem i pojedinačnim ciljevima. Krajnje je vreme da se afirmišu konkretni, ljudski način mišljenja.

Kakva je snaga konkretnog mišljenja vidi se najjasnije iz dijaloga oko rata i mira. Nosioci apstraktnog „enformel“ mišljenja kažu: Treba nam treći svetski rat jer će pobediti naš „...izam“. Ljudi koji govore o kategorijama konkretnog, substantivnog, specifično ljudskog mišljenja, znaju da leševi ne mogu upražnjavati „izme“, i zato odgovaraju: Ne treba nam treći rat jer će biti uništena civilizacija, kultura, i biće uništeno bar 300 miliona male dece.

I to je pobeđa konkretnog mišljenja nad apstraktnim.

NAPOMENE:

* Desetminutni diskusioni rok kojim je bio ograničen prvobitni opseg ovog izlaganja učinio je da iz konteksta u celosti izostane ana-

liza onih unutrašnjih društvenih odnosa koji pokazuju da su transformacije birokratizma kod nas takvog karaktera da je njihova dinamika silazna, on se degenerise, bledi i troši nezastavljivim istorijskim tokom koji je plod združenih procesa samoupravnog socijalizma, i koji će istorijski i dokrajčiti s pojmom birokratizma. Birokratizam ume da per-sistira, da se lukavim transformacijama metamorfizira, ali nije neuništiv, jer je protivnik takoreći prirodi čoveka.

* Uništenje pojma „čoveka kao stoprocentnog, homogenog, cnotog nosioca neke društvene pojave“, jedan je od najtežih priloga humanističkim diferencijacijama. Zahvaljujući ovom ukidanju frazskog „an blok“ ocenjavaju ljudski bića, srušen je klerikalno-politički princip „zasluge-i-krivice“. Prema neklerikalnom shvatanju čoveka ljudi se NE dele na davolje i anđele, na marivite i lenje, birokrate i nebirokrate, nego je svako od nas podložan svemu ljudskom. U tom smislu možemo shvatiti i ona Marksova — „ništa čovečije nije mi strano“.

Nije slučajno buržoa puritanizam uzdigao do apsoluta, kako bi mogao „an blok“ ocenjavati ljudu sve nezaposlene, tojest one koji NE POSUĐUJU RAD, da proglasi za „neradnike“ i „besposličare“. A upravo puritanski buržoa, iako je u svom posedu imao rada koliko mu volja, uprkos svom silnom „trudu“, ipak je kao parazit u osnovi bio veći neradnik od svih onih kojima je tu optužbu bacao u lice.

Protagonisti „homogene karakterizacije“ dopsevuju u čudnu tatičarijsku situaciju: naprimer, 35 odsto njihovog bića bude prožeto birokratizmom. Ali pošto nisu u situaciji da ih nazovemo birokratama, pošto nisu „u funkciji“ kojoj se birokratizam može pripisati, nazivaju „stoprocentnim birokratama“ one koji su to sa svega, recimo, 25 odsto svoga bića. Ili, zaposlen, koji radi sa svega 40 odsto svog bića, proglašava „neradnikom“ nezaposlenog koji u stvari radi sa, recimo, 50 odsto svoga bića, ali ne ma formalni dokaz da radi, niti je radno funkciji.

Navedim ove procenete da se jasnije vidi kako se ljudi ne dele na „neradnike“ i „birokrate“, nego su nerad i „medejavne“ — J. Markarović i birokratičnost pokretni „dihovi“ koji se sele, lutaju od čoveka do čoveka, od prilike do prilike, baš kao Sveti Duh.

* S najvećom mogućom pažnjom prihvatilo sam opseku Z. Ilia u vezi sa zanemarivanjem pojedinačne reprodukcije. On skreće pažnju da postoji kategorija pojedinačnih subjektivista koji kao da upošle nisu svesni da opšta reprodukcija postoji. Problem, očigledno nije u tome da li prati pojedinačne ili opšte odnose, nego je bitno: ne različitavati ih, ne podvajati. Jer ima diferencijacija koje jesu humanističke i koje nisu. Treba ih uvek delimitirati i imenovati a ne opredeljivati se za ili protiv diferenciranja. Ako primetimo neku misku pojedinačnost razmišljanje o opštosti neće pojedinačnost učiniti manje mrskom.